

ALPHONSE MUCHA’NIN ESERLERİNDEKİ TİPOGRAFİK VE GÖRSEL ELEMANLAR ARASINDAKİ İLİŞKİNİN TEMEL TASARIM İLKELERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ*

Seda BALKAN¹

ÖZ

19. yüzyıl sonlarına doğru adını dünyaya duyuran Art Nouveau akımı, sanat ve zanaat ayrımını ortadan kaldırmayı ve el üretimini ön plana çıkarmayı savunmuştur. Tümüyle özgün bir üsluplaştırmayı getiren bu akım, mimari, mobilya, mücevher tasarımı, grafik gibi birçok alanda görülmüştür. Bu akımla birlikte afiş, bir sanat yapıtı olarak kabul edilmeye başlanmıştır ve Mucha’nın çarpıcı afiş tasarımları sokaklarda kendini gösterdikçe, Mucha için ününün asırlar boyu süreceği bir dönem başlamıştır. Bu araştırmada; Mucha’nın afiş tasarımlarındaki tipografik ve görsel elemanlar arasındaki ilişki temel tasarım ilkeleri bakımından incelenmektedir. Bunun yanında Art Nouveau akımı, tipografi ve temel tasarım ilkeleri üzerine ayrıntılı bir değerlendirme yapılmaktadır. Sanatçının birçok afiş çalışması içinden, tiyatro sanatçısı Sarah Bernhardt için tasarladığı afişler örnekleme alınmış, temel tasarım ilkeleri ve tipografik çözümlemelere dayandırılarak eser yorumlaması yapılmıştır. Mucha’nın, Bernhardt için tasarladığı afişlerin temel tasarım ilkeleri doğrultusunda tipografik ve görsel elemanlar arasındaki uyumunu inceleyen nitel bir araştırma yapılmıştır. Araştırmada ele alınan afiş çalışmalarındaki tipografik ve görsel elemanlar arasındaki ilişki, temel tasarım ilkeleri bakımından incelendiğinde, kullanılan görsel ve tipografik elemanların azami uyum içinde olduğu ve biçimsel özelliklerin içeriği yansıtmakta olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Alphonse Mucha, Afiş, Tipografi, Temel Tasarım İlkeleri, Litografi

¹Bilim Uzmanı, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı, Sedacolak(At)Windowslive.Com

* Bu Makale Aynı İsimli Yüksek Lisans Tezinden Üretilmiştir.

STUDYING THE RELATION OF TYPOGRAPHIC AND VISUAL ELEMENTS OF ALPHONSE MUCHA'S WORKS OF ARTS AS MEANS OF BASIC DESIGN PRINCIPLES

ABSTRACT

Art Nouveau style, which became famous towards the end of the 19th century aimed to unite arts and crafts and promote hand production. This style with its totally original stylization is common in many fields like architecture, furniture, jewelry, graphic arts. With this trend, the poster has begun to be accepted as an artwork, and as Mucha's stunning poster designs show up in the streets (as they emerge), Mucha has begun a period in which his reputation will last for centuries. In this study; the relationship between the typographic and visual elements of Mucha's poster designs is examined in terms of basic design principles. In addition, Art Nouveau current, typography and basic design principles are evaluated in detail. In between many posters of the artist the ones are chosen designed for the theatres Sarah Bernhard take role, and analyzed according to the basic design principles and typography. In this research, which analyzed the harmony between typographic and visual elements according to basic design principles descriptive method used. It is found out that maximum harmony between the typographic and visual elements there is on Mucha's posters according to principles of design and form reflects the content.

Keywords: Alphonse Mucha, Poster, Typography, Principles of Design, Lithography

Balkan, Seda. "Alphonse Mucha'nın Eserlerindeki Tipografik ve Görsel Elemanlar Arasındaki İlişkinin Temel Tasarım İlkeleri Açısından İncelenmesi ". idil 6.33 (2017): 1485-1502.

Balkan, S. (2017). Alphonse Mucha'nın Eserlerindeki Tipografik ve Görsel Elemanlar Arasındaki İlişkinin Temel Tasarım İlkeleri Açısından İncelenmesi. idil, 6 (33), s.1485-1502.

Giriş

Endüstri devrimine tepki olarak ortaya çıkan Art Nouveau akımı, doğal ve kıvrımlı biçimleri ile insanların, sanatı klasik çerçeve resmi olarak gördüğü bir şey olmanın dışına çıkıp, güzel sanatlar ile el sanatlarının birleşmesini amaçlıyordu. 19. yüzyıl sonlarında, Stilize edilmiş şekilleri, kıvrımlı hatları, dekoratif motifleri ve asimetrik biçimleriyle öne çıkan bu akım tüm dünyada yaygınlaşmıştır. Mimariden mobilyaya, dekoratif ürünlerden mücevherlere kadar her alanda etkisini gösteren bu akım, afiş sanatını da etkilemiştir. Farklı ülkelerde farklı isimlerle anılsa da, eşsiz afiş tasarımlarıyla Alphonse Mucha adı, 19. yüzyıl sonu Paris’inde geri dönüşsüz bir halde Art Nouveauyla özdeşleşmiştir.

Tasarladığı başarılı afiş çalışmalarıyla, Art Nouveau denilince akla ilk gelen isimlerden biri olan Mucha, yaşadığı dönemde birçok sanatçı ve tasarımcıya esin kaynağı olmuş ve bu değerini hala korumaktadır.

1. Art Nouveau Akımı

Art Novueau akımı; 1895’le 1905 arasında Avrupa ve Amerika’da yaygınlaşmış bir üsluptur. Mimarlıktan başlayarak tüm sanat dallarına egemen olmuştur. Üsluplaştırılmış bitkisel-eğrisel nitelikte bir bezeme anlayışı getirmiştir. 19. yüzyıl’ın eklektisist üsluplarına bir karşı çıkış olarak değerlendirilebilir. Öncülünün geçmişten biçim ve öge aktarmaları yapan tutumuna karşıt olarak, tümüyle özgün bir biçimlenme anlayışına yönelmiştir. Bununla birlikte endüstriye ve onun getirdiği olanaklara kayıtsız kalmış, el üretimini savunmuştur. Bu düşünsel temelinin büyük oranda Arts and Crafts akımından kaynaklandığı söylenebilir. Tutum ortaklığına karşın, yayıldığı her ülkede belirli ölçüde diğerlerinden farklılaşan yerel özellikler de göstermiştir (Sözen ve Tanyeli, 2010: 34).

Art Nouveau akımının en önemli ilkesi, yüksek ve düşük sanat ya da majör ve minör sanatları arasındaki ayrımlardan kurtulma arzusu olmuştur. Birçok sanatçının esas düşüncesi sanatın insan hayatlarını etkilemesi ve birleştirmesi yönündeydi. Sanat sadece zengin insanların evlerindeki ya da seçkin kurumların duvarlarındaki pahalı yağlı boya tablolarla değil; halkın yaşadığı evlerde, evin içindeki mobilyalarda, tabak ve fincanlarda, reklamlarda, kapı tokmağından lamba ayağına ve kanalizasyon ızgaralarından klozet kapaklarına kadar gündelik yaşamın bütün objelerinde görülmeliydi. Hatta el üretimi işlerin dışında, fabrika üretimi objeler de sanatın dekoratif güçleriyle şekillendirilmeliydi (Johnston, 2004: 10).

2. Alphonse Mucha'nın Afişlerinin biçim ve içerik bakımından incelenmesi

Afişlerde kullanılan temel tasarım ilkeleri tasarımların yapı taşları gibidir. Mucha tarafından serbest elle üretilen yazı karakterleri tipografik yönden incelendiğinde amacına ve görsel bütünlüğe uygun bir biçimde tasarlanmıştır. Temel tasarım ilkeleri doğrultusunda amacına uygun olarak kullanılan görsel öğeler ve tipografik elemanlar Mucha'nın başarısını temellendirmiştir.

Bu bağlamda sanatçının Sarah Bernhardt için tasarladığı tiyatro afişleri aşağıdaki kronolojik sıralamaya göre biçim ve içerik bakımından incelenmektedir. Sarah Bernhardt için Mucha'nın renkli taşbaskı tekniğiyle ürettiği yedi tane tiyatro afişi vardır. Bunların arasından dört afiş araştırma kapsamında örnekleme alınmaktadır. Kronolojik sıralamaya göre bu afişler; "Gismonda" (1894), "Samaritaine" (1897), "Medee" (1898), "La Tosca" (1899) oyunlarının afişleridir.

Öncelikli olarak Mucha'nın "Gismonda" afişinin tipografik ve görsel elemanları arasındaki ilişki temel tasarım ilkeleri bakımından incelenmektedir. İnceleme basamakları önce içeriksel analiz ardından biçimsel bir çözümleme şeklinde ilerlemektedir.

2.1. "Gismonda" afişinin tipografik ve görsel elemanları arasındaki ilişkinin temel tasarım ilkeleri bakımından incelenmesi

Gismonda oyunu, 1894 yılında daha önce de birlikte çalıştığı Fransız oyun yazarı Victorien Sardou (1831-1908) tarafından Bernhardt için özel olarak kaleme alınmıştır. Sarah Bernhardt bu oyunu hem yönetmiş hem de Gismonda karakterini canlandırmıştır.

Sözü edilen olay, 15. yy. Atina'sında geçmektedir. Kraliçenin oğlu bir kuyuya düşmüştür ve kaplan tarafından saldırıya uğrama tehlikesindedir. Kraliçe bu durumdan oğlunu kim kurtarırsa onunla evlenmek için söz verir. Bir asilzadenin oğlu olan Asmerio çocuğu kurtarır ve verdiği sözden pişman olan kraliçe tarafından hapse atılır. Birçok romantik sahneden ve birkaç zorluktan sonra Asmerio kraliçenin kocası olur (Anonim: 1894).

1894 yılının Noel sabahı sanatçı arkadaşına yardım etmek için Lemerrier'in Rue de Seine'deki matbaasına giden Mucha, burada bir tesadüf eseri Sarah Bernhardt'ın yeni oyunu Gismonda için bir afiş siparişi almıştır. Alışılmadık tarzda bu çalışma Bernhardt tarafından çok beğenilmiş ve bu afiş Mucha'nın bir gecede ünlü olmasını sağlamakla birlikte, Sarah Bernhardt ile altı yıllık bir sözleşme imzalamasını da mümkün kılmıştır.

Resim 1. Gismonda, Mucha/1894

Renkli taşbaskı, 216x74,2 cm

Mucha afişte, Bernhardt'ı elinde bir palmiye yaprağı, başında orkidelerden oluşmuş bir başlık ve muhteşem bir elbise giyen egzotik bir Bizans soylu kadını gibi resmetmiştir.

Litografi (taş baskı) tekniği kullanılarak basılan afişin uzun biçimli olması, Mucha'nın Çin'deki ince uzun resimlerden sonra ortaya çıkan bir tür Japon baskısından etkilenmesinin sonucudur.

Mozaik, farklı renklerdeki küçük cam, taş, metal vb. birçok çeşitli malzemelerin yan yana getirilmesiyle yapılan yüzey süsleme sanatıdır. Bizanslılar kalın, renkli camdan oluşan plakalar kullanmakla ünlenmiş, duvar ve tavan mozaikleri konusunda uzmanlaşmışlardır. Daha sonra cam üstüne metal varak kaplayarak altın ve gümüş parçalar kullanmaları ve dini tasvirlerden çok, soylu sınıfın mozaiklerini yapmaları bu alanda farklılaşmalarını sağlamıştır.

Sonraki dönemlerde giderek yaygınlığını yitiren mozaik sanatı 19. yüzyıl'da Art Nouveau akımı ile tekrar canlanmıştır. Mimari, resim, afiş gibi birçok alanda eserler verirken mozaik süslemelerden faydalanmışlardır.

Afişin üst kısmında Bizans mozaiklerinin esintisi olan bir arka plan resmedilmiş ve üzerine oyunun ismi Gismonda, Mucha tarafından serbest elle, Grek alfabesini andıran bir yazı stili ile yazılmıştır. Hemen altında sanatçının adının yazdığı yarım daire biçimde at nalını andıran boşlukta ve en altta tiyatronun adının yer aldığı kısımda da aynı yazı stili kullanılmıştır. "Harf formlarının dik kısımlarında uygulanan farklı kalınlık kuralına benzer uygulamalar, dairesel ve eliptik formdaki harflerde de vardır. Ana prensip olarak, iki dairesel hareketin veya bir düz – bir dairesel hareketin birleştiği noktalarda gerekli inceltmeler yapılır." (Uğur, 2016). Eliptik formdaki harflerle tasarlanan bu font daha sonra Gismonda fontu olarak literatüre geçmiştir.

Önem sırasına göre kullanılan yazılar büyük harflerle ve hiyerarşik düzene göre sıralanmıştır. Oyunun ismi Gismonda koyu zemin üzerine koyu renkle, sanatçının adı koyu zemin üzerine açık renkle, tiyatronun adı ise açık zemin üzerine koyu renkle yazılarak tonal kontrastlar aracılığıyla zenginlik sağlanmıştır. Okunurluk açısından bakıldığında, okunması kolay olan bir fonta göre tuhaf eğrilere sahip olan bu font beyindeki görsel korteksi biraz daha fazla çalıştırmakta ve bu da onu hatırlamaya değer kılmaktadır.

Afişin arka üst kısımda mozaîge benzer küçük parçaların yan yana getirilmesiyle oluşan yapı izleyicide görsel yolla algılanan doku etkisi yaratmaktadır. Figürün elbisesindeki zengin bezemelerde de kumaş dokusu izleyiciye yansıtılmıştır.

Bernhardt gerçek hayatta kısa boylu olmasına rağmen, afişte uzatılmış ve inceltilmiş bir figür olarak resmedilmiş, tasarımın ortasına asimetrik bir dengeyle yerleştirilmiştir. Bu da tasarımda zarif aynı zamanda destansı bir hava yaratmıştır. Dikey konumlandırılan palmiye dalının stilize yaprakları o yöne dönük olan sanatçının yüzüne izleyicinin dikkatini çekmektedir. Mucha kompozisyonda yatay ve düşey bölmeler kullanmıştır. Tasarımın sağ ve sol kısmında kullanılan boşluklarla ideal bir denge sağlanmıştır. Başının arka kısmındaki alana hale içinde taşlı bir haç yerleştirilmiştir. Yarım daire içindeki yazının sağ ve sol tarafında stilize akbaba figürleri yer almaktadır. Hristiyanlıkta akbaba ilahi gücün sembolüdür ve Mucha tarafından oyunun içeriğine uygun bir atıfta bulunduğu düşünülebilir.

Art Nouveau akımının dinamikleri sayılan detaylı bezeme ve bitkisel stilizasyon, figürün başındaki orkide başlıkta ve elbisesindeki işlemlerde resmedilmiştir. Elbisenin alt kısımlara doğru kıvrılan kumaşının altında bir erkek figürü yerleştirilmiştir. Kumaş altında yarısı görünen bu figür tiyatronun adının yazılı olduğu kuşak biçimini tutmaktadır. Bu biçimin hemen üzerine konumlandırılan zemin çizgisi Mucha'nın kendine özgü iki boyutlu ve çizgisel üslubunu yansıtmaktadır. Afişin tamamında pastel ve yumuşak renkler hakimdir aynı zamanda belirgin kontur çizgileri kullanılmıştır. Zıt renkler armonisi kullanan sanatçı izleyicide görsel ilgiyi arttırmıştır.

Resim 2: La Samaritaine, Mucha / 1897

Renkli Taşbaskı, 173 x 58.3 cm

2.2. "La Samriteine" afişinin tipografik ve görsel elemanları arasındaki ilişkinin temel tasarım ilkeleri bakımından incelemesi

Fransız şair ve oyun yazarı Edmond Rostand'ın (1868-1918) yazdığı, Samiriyeli bir kadının İncil'de anlatılan hikâyesinden üç bölümün alındığı La Samaritaine (Theatre de la Renaissance, 14 Nisan 1897) oyununda oynayan Sarah Bernhardt, Photine'i canlandırmıştır.

Oyuna konu olan İncil'deki bölüm şöyledir:

“Ferisiler İsa'nın Yahya'dan daha çok öğrenci edinip vaftiz ettiğini duydular. (Aslında İsa'nın kendisi değil, öğrencileri vaftiz ediyorlardı.) İsa bunu öğrenince Yahudiye'den ayrılp yine Celile'ye gitti. Giderken Samiriye'den geçmesi gerekti. Böylece Samiriye'nin Sihar denilen kentine geldi. İsa, yolculuktan yorulmuş olduğu için kuyunun yanına oturmuştu. Saat on iki sularıydı. Samiriyeli bir kadın su çekmeye geldi. İsa ona, «Bana su ver, içeyim» dedi. İsa'nın öğrencileri yiyecek satın almak için kente gitmişlerdi. Samiriyeli kadın, «Sen Yahudisin, bense Samiriyeli bir kadıyım», «nasıl olur da benden su istersin?» Çünkü Yahudilerin Samiriyelilerle ilişkileri yoktur. İsa kadına şu cevabı verdi: «Eğer sen Tanrı'nın armağanını ve sana, 'Bana su ver, içeyim' diyenin kim olduğunu bilseydin, sen O'ndan dilerdin, O da sana yaşam suyunu verirdi.» Kadın, «Efendim», «su çekecek bir şeyin yok, kuyu da derin. Böyle olunca yaşam suyunu nereden bulacaksın? Sen, bu kuyuyu bize vermiş, kendisi, oğulları ve davaları ondan içmiş olan atamız Yakup'tan daha mı büyüktün?» İsa şöyle cevap verdi: «Bu sudan her içen yine susayacak. Oysa benim vereceğim sudan içen sonsuza dek susamaz. Benim vereceğim su, içende sonsuz yaşam için fışkıran bir su kaynağı olacak.» Kadın, «Efendim», «bu suyu bana ver. Böylece ne susayayım, ne de su çekmek için buraya kadar geleyim.» İsa, «Git, kocanı çağır ve buraya gel» dedi. Kadın, «Kocam yok» cevabını verdi. İsa, «Kocam yok demekle doğruyu söyledin». «Beş kocaya vardın. Şimdi birlikte yaşadığın adamsa kocan değildir. Doğruyu söyledin.» Kadın, «Efendim, anlıyorum, sen bir peygambersin». «Atalarımız bu dağda tapındılar, ama sizler tapınılması gereken yerin Kudüs'te olduğunu söylüyorsunuz.» İsa ona şöyle dedi: «Kadın, bana inan, öyle bir saat geliyor ki, Baba'ya ne bu dağda, ne de Kudüs'te tapınacaksınız! Siz bilmediğinize tapınıyorsunuz, biz bildiğimize tapınıyoruz. Çünkü kurtuluş Yahudilerdendir. Ama içtenlikle tapınanların Baba'ya ruhta ve gerçekte tapınacakları saat geliyor. İşte, o saat şimdidir. Baba da kendisine böyle tapınanları arıyor. Tanrı ruhtur, O'na tapınanlar da ruhta ve gerçekte tapınmalıdırlar.» Kadın İsa'ya, «Mesih denilen meshedilmiş Olan'ın geleceğini biliyorum», «O gelince bize her şeyi bildirecektir.» der. İsa, «Seninle konuşan ben, O'yum» (<http://www.christiananswers.net>)

Mesih kelimesi Arapçaya, Aramca “Meşiha” veya İbranice “Ha-Meşiha” dan geçmiştir. Arapçada, "ölçmek, meshetmek, günahlardan temizlenmiş, sıddık

(tereddütsüz - İnanan), yürüten, seyahat eden" anlamlarına gelir ve peygamber İsa b. Meryem'in sıfatı olarak kullanılır. Kelime, kaynağı itibariyle de "beklenen kurtarıcı" ya verilen bir sıfat durumundadır (Fırlı, 1981: 179).

Afişte figür, arka planda yer alan dairenin önüne dikey olarak konumlandırılmıştır. Üst gövdesi hafif eğik bir şekilde önündeki küpün üzerine yaslanmaktadır. Küpün hemen altındaki küçük dikdörtgen bölmede oyunun anlatımında geçen Mesihe gönderme yaptığı düşünülen sembolik bir erkek figürü bulunmaktadır. Kadın figürün dizlerine kadar uzanan uçları dalgalı sarı saçları dikkat çekmektedir. Saçının sağ tarafına stilize bir çiçek demedi resmedilmiştir. Mucha'nın birçok tasarımında bu abartılı ve gerçek olamayacak kadar soyutlanmış havalı saç stiline rastlamak mümkündür. Başının etrafına diğer afişlerinde de sık sık yer verdiği altı köşeli yıldız kümesi yerleştirilmiştir. Figürün beyaz ve mavi tonlarındaki elbisesi bir omzunu açıkta bırakacak şekilde yere kadar uzanmaktadır. Kıyafetin üzerinde Mucha tarzına uygun stilize motifler yer almaktadır. Kadının elinin altında bulunan ince uzun formdaki küp oyunda anlatılan hikâyenin konusuna atıfta bulunmaktadır.

Bu tasarımında da Mucha bölmeli kompozisyon anlayışını devam ettirmiştir. En üstte yatay konumlandırılan içinde yazı bulunan bölme, figürün başının yer aldığı daire şeklindeki bölmeden ince uzun yatay bir dekoratif öğeyle ayrılmaktadır. Daireni sağ ve sol kenarında bulunan üçgen biçimlerin içine pembe tonlarda yaprakları olan stilize çiçekler resmedilmiştir. En altta içine yazı yerleştirilen bir bölme daha bulunmaktadır.

Farklı bölmelerde yer alan tipografik öğeler İbrani yazı karakterine benzemektedir. Harflerin et kalınlığı incedir ve boyu uzatılmıştır. En üst ve alt bölmede yer alan tiyatro ve oyunun adı aynı fonda, renkte ve puntoda yazılmıştır. En alt bölmede oyunun adı altında yer alan diğer yazılar daha küçük puntoda yazılmıştır. Ortasında mozaik işlemenin bulunduğu dairenin etrafına sanatçının adı, merkeze ise dört harften oluşan İbranice bir kelime yazılmıştır. Et kalınlığı daha fazla olan sanatçının adı dairenin etrafını çevreleyen açık mavi zemine yerleştirilmiştir. Daire merkezindeki yazı için dikkat çekici kırmızı bir renk kullanılmıştır.

Mor ve mavi tonlarındaki arka plan tasarımının tamamında kullanılan diğer renklerle uyum içindedir. Sıcak ve soğuk renkleri başarılı bir şekilde dengeleyen ve ton değerlerinden faydalanan Mucha'nın görsel uyumu izleyicide haz verici duygular uyandırmaktadır. Asimetrik denge kurulan tasarımda dikey çizgilerin yoğun kullanımı dinamizmi arttırmıştır.

Resim 3: Medee, Mucha / 1898

Renkli Taşbaskı, 206x76 cm

2.3. 'Medee' afişinin tipografik ve görsel elemanları arasındaki ilişkinin temel tasarım ilkeleri bakımından incelemesi

Mucha'nın 1898'de Catulle Mendes'in, Eski Yunan Tragedya yazarı Euripides'in (MÖ 480 - MÖ 406) eserinden uyarladığı, orijinali "Medee" dilimizde Medea olarak geçer. Mucha'nın bu oyun için hazırladığı afişte, Yunan mitolojisinin etkileyici karakterlerinden biri olan Medea'nın, iki çocuğunu öldürdüğü sahne tasvir edilmiştir. Efsaneye göre Medea'nın eşi kendisinden ayrılıp kral Kreon'un kızı Glauke ile evlenmek ister Medea'yı da ülkeden kovarlar. Düğün hazırlıkları yapan Iason'dan intikam almak için Medea çocuklarını öldürüp babalarının önüne serer. Aşırı seven, fedakârlığı önemsenmeyen, bir kenara itilen kıskanç büyücü Medea'nın serüvenleri ve çılgınlıkları edebiyata ve sanata sık sık konu olmuştur. Antik Yunan filozofu Aristoteles'in (MÖ 384 - MÖ 322) tanımına göre; Tragedya belirli bir uzunluğu olan, oyunun çeşitli bölümlerinde belirli biçimde süslü bir dilin kullanıldığı, anlatı yapmayan ancak sahneleyen insanlar tarafından gerçekleştirilen, acıma ve korku yoluyla bu gibi duyguların sağlığını gerçekleştiren, ciddi ve tamamlanmış olaylar dizisinin yeniden sunumudur.

Sarah Bernhardt'ın Medea'yı canlandığı bu oyun afişi için Mucha oyunun en can alıcı sahnesini seçmiştir. İki çocuğunu intikam uğruna öldüren Medea'nın gözleri sonuna kadar açık ve sabit bir şekilde çizilmiştir, bu detaycı anlatım izleyiciyi figürün gergin yüz ifadesine çekmektedir.

Renkli litografi tekniğiyle basılan afiş 206x76 cm boyutlarındadır. Arka plan Mucha'nın etkisinde kaldığı Japon sanatının izlerini taşımaktadır buda tasarımdaki egzotik havayı arttırmaktadır. Kompozisyona dikey olarak konumlandırılan figürün önünde birbirinin üstüne binmiş iki çocuk cesedi yatay olarak konumlandırılarak dengeli bir yapı sağlanmıştır. İki kenarda bırakılan boşluk unsuru kompozisyonu tamamlamaktadır. Sağ boşlukta yer alan yazı tasarımın simetrik yapısını bozarak asimetrik denge sağlamaktadır. Üstten kavisli T biçiminde ki orta bölüme figürü yerleştiren Mucha kavisin sağ ve sol tarafına küçük üçgen bölmeler ve en üste iki yatay bölme kullanmıştır.

En altta bölme kullanmayarak diğer Bernhardt afişlerinden farklı bir kompozisyon oluşturmuştur. Yakınlık ve uzaklık hissini sanatçı, nesneleri üst üste bindirme tekniğiyle aktarmaktadır. Uzaktan yakına, en arkada yuvarlak form lu güneş benzeri ögenin önünde dağ ve yeşil bir bitki örtüsü, onun önünde Medea figürü ve daha önde ölü iki çocuk figürü yer almaktadır.

Figürün başında yedi sivri uçlu bir taç ve koyu renkli çiçeklerden oluşan bir başlık yerleştirilmiştir. Sol kolunda Mucha'nın kendi tasarımı olan Georges Fouquet

tarafından üretilen yılan biçimdeki bilezik, Sağ elinde ise cinayet işlediği sivri uçlu kana bulanmış bıçak bulunmaktadır. Medea figürünün koyu tonlardaki kostümü yere kadar uzanmaktadır. Etek ucuna doğru kıvrımların yoğunlaştığı alanda koyu tonlar açık tonlarla desteklenerek kumaş dokusu ustaca verilmiştir. Fondaki turuncu ve sarı tonlar, öndeki yeşil ve mavi tonlar ile sıcak soğuk renk dengesi sağlanmıştır. Mucha'nın kendine özgü iki boyutlu ve çizgisel stili bu tasarımında da kontur çizgileriyle desteklenmiştir.

En üst bölmedeki ve kavisli T biçimindeki bölümün sağ ve sol tarafındaki kutucukların Bizans motiflerine benzer yapısı ince işçiliğiyle dikkat çekmektedir. Mucha dehşet verici ve gerilim dolu hikâyenin etkisini tasarımda kullandığı keskin uçlar ve köşeli sert kenarlar ile izleyiciye aktarmaktadır. Bu zemin üzerinde yer alan oyunun adı Medee için Mucha, konunun içeriğine uygun sivri kenarlı ve köşeli bir font oluşturmuştur. Sadece harfin alt kısmında belli belirsiz kullandığı tırnaklarla yazının gergin havasını biraz yumuşatmıştır. Süsleme amaçlı olarak yazının iki tarafında stilize bitki motifinden oluşan kutucuklar yer almaktadır. Arka plandaki mozaik desenli katmanın parçası olan ve mozaiklerle yazılmış gibi resmedilen yazı kahverenginin bir tonudur ve kırmızı kontur çizgisiyle çevrelenmiştir. Hemen alt bölmede yer alan diğer yazı üst bölmede ki fontla aynıdır fakat et kalınlığı ince ve daraltılmış biçimdedir. İki yazıda da büyük harf kullanılmıştır altta bulunan yazı yeşil zemin üzerine koyu renkte daha küçük puntoda yazılmıştır. Sarah Bernhardt'ın adı afişin sağ tarafındaki boşluğa yukardan aşağıya doğru dikey biçimde yazılmıştır. Bu yazı karakterinin esnek ve biçimsiz kenarları kontur çizgisiyle belirginleştirilmiştir.

Görsel elemanlar, tipografik öğeler ve renk tonlarının orantılı kullanımı afişin tamamında azami uyum içindedir.

Resim 4: La Tosca, Mucha/1899

Renkli Taşbaskı, 103x 36 cm

2.4. ‘La Tosca’ afişinin tipografik ve görsel elemanları arasındaki ilişkinin temel tasarım ilkelerine bakımından incelemesi

Fransız oyun yazarı Victorien Sardou (1831 – 1908) "La Tosca" oyununu 1887 yılında yazmıştır. Verdi bu oyunu ünlü aktris Sarah Bernhardt'ın başrolü oynadığı Milano yapımında seyretmiştir ve opera yapımına karar vermiştir. Bu tiyatro oyunun opera versiyonu adını tüm dünyaya duyurmuştur. Tosca, İtalyan besteci Giacomo Puccini (1858 – 1921) tarafından bestelenmiş üç perdelik bir operadır. Opera'nın liberetosu Luigi Illica (1847 – 1906) ve Giuseppe Giacosa (1857 – 1919) tarafından hazırlanmıştır. Operanın ilk gösterimi 4 Ocak, 1900'da Roma'da Teatro Costanzi'de yapılmıştır.

17 Haziran 1800 tarihinde Roma Napoleon liderliğindeki Fransız ordusunun işgali altındadır. Roma Konsülü Cesare Angelotti Castelo D'Angelo kalesinde zindana atılmış idamını beklemektedir. Ancak Angelotti kaçmayı başarır ve kız kardeşi Markiz Attavanti'nin şapeline sığınır. Burada meşhur ressam Cavaradossi ile karşılaşır. Napoleon işgaline direniş gösteren Cavaradossi, ona hayatı pahasına yardım edeceğine söz verir ve şapele saklar. İşte tam bu sırada dönemin ünlü divası, opera sanatçısı, ressam Cavaradossi'nin de sevgilisi olan Floria Tosca sahneye girer Cavaradossi'ye karşı kıskançlığını belli eder ve aralarında geçen romantik sahnelerden sonra çıkar.

Halk Napoleon kuvvetlerinin uzak diyarlardaki yenilgilerini kutlarken, polis şefi “kötü adam” Scarpia adamlarıyla beraber Angelotti'yi aramaktadır. Bu sırada onu evinde saklayan ressam Cavaradossi'yi tutuklanır. Kendisinden hesap soran Tosca'yı ise Cavaradossi'nin onu aldattığını söyleyerek kandırmaya çalışmaktadır. Ancak Tosca bir an zaaf gösterse de, Scarpia'ya inanmamaktadır. Scarpia tüm kötü kalpliliğine rağmen Tosca'ya âşıktır. Onu elde etmek için her şeyi yapmaya hazırdır. Tosca'ya muazzam bir psikolojik eziyet uygular. Önce sevgilisine işkence yaptırır, Angelotti'nin yerini öğrenmek için. Daha sonra ise sevgilisini idamdan kurtarmanın tek yolunun kendisiyle 1 saat “özel zaman” geçirmesi olduğunu söyler. Scarpia Tosca'yı ikna etmek için, sevgiliyle kaçabileceğini söyler; Onun gözü önünde adamlarından birine idamın “simulasyon” olacağını Cavaradossi'nin Tosca ile kaçabileceğini vaat eder. Tosca sevgilisine kavuşacağına inanıp Scarpia'ya teslim olmaya razı olur ancak bir anlık cinnetle, yemek masasındaki meyve bıçağını Scarpia'nın kalbine saplar. Bu sırada Castello D'Angelo kalesinde zindana atılan Cavaradossi idamını beklerken Tosca sahneye girer. Sevgililer kavuşmanın heyecanı içindedirler. Tosca sevgilisine idamının sahte olduğunu ve Scarpia'yı öldürdüğünü söyler, hatta idamı tiyatroya benzetip inandırıcı olması için tavsiyeler verir. Ancak Scarpia'yı iyi tanıyan Cavaradossi, gerçekten idam edileceğini bilmektedir. Cavaradossi'nin kurşuna dizilme anına kadar sevgiliyle kaçma hayalleri kuran

Tosca, sevgilisinin ölüsü karşısında deliye döner ve kendini Castello D'Angelo'nun surlarından ölüme bırakır (Rekkalı, 2013).

Mucha'nın Bernhardt için tasarladığı bir diğer afiş, 103x 36 cm boyutlarında renkli taşbaskı tekniğiyle ürettiği "La Tosca" oyunun afişidir. Tosca figürü asimetrik dengeyle tasarımın ortasına konumlandırılmıştır. Oyunun konusuna uygun olarak kıskanç sevgiliyi canlandıran Bernhardt'ın yüz ifadesi son derece usta bir şekilde yakanlanmış. Düşey çizgilerin ağırlıkta olduğu tasarımın alt ve üst kısımlarında yatay çizgiler kullanılarak ideal bir kompozisyon oluşturulmuştur. Mucha'nın bölmeli kompozisyon tarzı bu afişte de açık bir şekilde görülmektedir. Alt ve üst bölmelerde tipografik öğeler yer alırken görsel elemanlar orta kısımdaki yuvarlak dairenin içinde ve arka plandaki dikdörtgen bölmede kullanılmıştır.

Arka plandaki yuvarlak dairenin önüne konumlandırılan figür üstünde yere kadar uzanan yakası fır fır detaylı yeşil tonlarında bir elbise, elbisenin üzerinde omuzlarında yer kadar uzanan uçları püsküllü kahverengi tonlarında bir şal, başında yuvarlak hatlara sahip yine kahverengi tonlarında bir şapka, sağ elinde ince uzun beyaz bir asa ve sol elinde son derece gösterişli değişik renklerde bir buket çiçekle resmedilmiştir. Figürün baş kısmının bulunduğu yuvarlak dairenin yarısında Mucha'nın sembolik göndermeler yüklediği biri kadın ve diğeri çocuk iki figür daha bulunmaktadır. Bu iki figürün baş kısmının arkasında haleye benzer tasvir kutsal bir tema oluşturmaktadır, buda oyunun kilisede geçen kısmından bir kesit olduğunu akla getirmektedir. Figürün etrafını saran dekoratif arka plana, uçuk pembe tonlarda şemsiye benzeri yuvarlak formlar ve arasına stilize edilmiş kuğu başları yerleştirilmiştir. Figür ve arka plandaki sembolik figürler bir bütün gibi görünse de Bernhardt'ın görkemli tasviri daha kalın kontur çizgileri kullanılarak ön plana çıkarılmış, daire içinde sınırlandırılan iki figür arka plana itilmiş yakınlık ve uzaklık duygusu izleyiciye net bir şekilde aktarılmıştır.

Mucha, üst bölmede yer alan oyunun adı "La Tosca" için biçimsiz ve yumuşak hatlara sahip bir yazı karakteri tasarlamıştır. Oyunda meşhur bir ses sanatçısı olan Tosca için Mucha, yazıda altın yaldızlı bir renk kullanmıştır. Büyük harflerle yazılan yazı kontur çizgisiyle desteklenmiştir. Bu yazının hemen altında oldukça küçük puntoda oyun yazarının adı ve oyunla ilgili bir takım yazılar yer almaktadır. En alt bölmede Sarah Bernhardt'ın kendi adını taşıyan tiyatrosu ve başrol Sarah Bernhardt adı ortak payda da birleştiği için Mucha bu ikisini ayrı ayrı yazma gereği duymamıştır. "Theatre Sarah Bernhardt" yazısı "La Tosca" ile aynı fontta yazılmıştır. Büyük harf kullanılan yazının puntosu daha küçüktür ve dalga efekti verilerek yazılmıştır. Yeşilin koyu bir tonu ile yazılan yazıda kontur çizgisi kullanılmamıştır.

Mucha'nın bezemeci tavrı ve stilize gerçekliği bu tasarımda ön plana çıkmaktadır. Pastel tonlarının zengin kullanımı ve tamamlayıcı renk seçimleri tasarımın görsel etkisini üst noktaya çıkarmıştır. Afişin görsel elemanları ve tipografik öğeleri arasındaki haz verici uyum izleyiciyi de hayranlık duygusu yaratmaktadır.

SONUÇ

19. yüzyıl sonlarına doğru adını dünyaya duyuran Art Nouveau akımı, sanat ve zanaat ayrımını ortadan kaldırmayı ve el üretimini ön plana çıkarmayı savunmuştur. Tümüyle özgün bir üsluplaştırmayı getiren bu akım, mimari, mobilya, mücevher tasarımı, grafik gibi birçok alanda görülmüştür. Bu akımla birlikte afiş, bir sanat yapıtı olarak kabul edilmeye başlanmıştır ve Mucha'nın çarpıcı afiş tasarımları sokaklarda kendini gösterdikçe, Mucha için ününün asırlar boyu süreceği bir dönem başlamıştır.

Art Nouveau akımının amacı dekoratif sanatları güzel sanatlar seviyesine çıkarmaktır. Alphonse Mucha, başarılı afişleri ve kendine özgü tarzıyla bu akımın amacına uygun hedeflere ulaşmış ve afiş sanatının değer kazanmasını sağlamıştır. Art Nouveau akımının dinamikleriyle kendi üslubunu harmanlayarak yeni bir tarz ortaya koyan Mucha toplum tarafından kabul görmüştür. Herkes tarafından ulaşılabilen ve anlaşılabilen afişler yapmayı amaçlayan sanatçı hedefine ulaşmış aynı zamanda saygınlık kazanmıştır. Dönemin ünlü tiyatro oyuncusu Sarah Bernhardt ile yaptığı ortaklık Mucha'nın hayatının dönüm noktası olmuştur. Bu ortaklıkla sanatını herkese ulaştırmayı başaran sanatçı bunun yanında birçok reklam afişi ve farklı alanda eserler üretmiştir. Stilize ettiği şekilleri, güzel ve cazibeli kadın figürleri, dekoratif motifleri ve asimetrik biçimleriyle kendine has stili halk tarafından Mucha Stili adıyla kullanılır olmuştur.

Art Nouveau akımıyla bir sanat yapıtı olarak kabul gören afiş, sokaklarda yer almaya başlamıştır. Afişin iki ana bileşeni vardır; yazılar ve görsel elemanlar. Bu ikili arasındaki ilişki Mucha tarafından mükemmel bir uyum içinde kullanılmış ve halkın beğenisine sunulmuştur. Sonuç olarak Mucha ve tasarladığı başarılı afişleri o dönemden günümüze kadar hala geniş kitlelerin beğenisini kazanmaktadır.

Litografi tekniğinin ucuz maliyetli olması ve birden çok baskı alınabilmesi afiş tasarımlarının yapımında büyük kolaylık sağlamıştır. Litografi tekniği sanatsal anlamda izleyiciye sunduğu görsel hazzın dışında, sanatçı açısından ucuz maliyetli olması ve üretim kolaylığı sağlaması reklam alanında oldukça önemli bir yere sahiptir. Tipografik öğelerin, görsel elemanların, renklerin, biçimlerin bir sınırlama getirilmeden sanatçıların kendilerini kolay ifade etme olanağı sağlayan bu teknik, Art Nouveau döneminde zirve noktasına çıkmıştır.

KAYNAKLAR

Anonim. "Sardou's 'Gismonda' Produced". (1894). (21.06.2016).
http://query.nytimes.com/mem/archive-free/pdf?_r=1&res=9F02E3D61531E033A25752C0A9679D94659ED7CF

Fırlalı, Ethem Ruhi. "Mesih Ve Mehdi İnancı Üzerine". Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi. (1981):24

Johnston, I. "An Introduction To The Work of Alphonse Mucha and Art Nouveau". Nanaimo BC: Liberal Studies Abroad, Malaspina University, 2004.

Rekkalı, Zeynep. "Berlin'de Opera: Giacomo Puccini'nin Tosca'sı". (2013). (20.06.2016). <https://granddejeuner.wordpress.com/2013/02/13/berlinde-opera-giacomo-puccininin-toscasi/>

Sözen, Metin ve Tanyeli, Uğur. Sanat Sözlüğü. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2010.

Uğur, Engin. Tipografi II Ders Notları. (21.06.2016)
teknikbilimlermyo.istanbul.edu.tr/basimyayin/wp.../Tipografi-II-ders-notları1.doc